

Салій І.І., Каратнюк В.В., Григоришин В.В., Матвійчук О.А.

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

КІЛЬКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ УРБОПОПУЛЯЦІЙ ВОРОНОВИХ CORVIDAE СЕЛИТЕБНИХ ЛАНДШАФТІВ М. ВІННИЦІ

Процеси трансформації природних екосистем Поділля за дії антропогенного чинника наразі набули масштабного характеру. Вони знаходять свій прояв у докорінній зміні самої структури екосистем, у тому числі й видового складу птахів. Відтак, вивчення умов формування нових угруповань, процесів синурбанізації птахів наразі можна вважати першочерговими.

Переважає більшість представників родини Воронові Corvidae наразі є облігатними синантропами. Часто вони формують основу орнітоугруповань селитебних ландшафтів. З метою встановлення видової структури та кількісних параметрів фауни ми здійснили серію облікових робіт в умовах селитебних ландшафтів м. Вінниці у 2015-2017рр.

Видовий склад та чисельність воронових птахів досліджували в основних типах селитебів: кварталах багатоповерхової та малоповерхової і приватної забудови м. Вінниці. В кожному типі біотопу були закладені по дві облікові трансекти, протяжністю по 3 км кожна. Обліки птахів та обробку результатів здійснювали за загальноприйнятими методиками (Матвійчук, 2010).

За означений період в межах досліджених біотопів виявлено 6 видів птахів, що належать до 3 родів родини Воронові Corvidae: сойка *Garrulus glandarius* (L.), сорока *Pica pica* (L.), галка *Corvus monedula* L., грак *Corvus frugilegus* L., ворона сіра *Corvus cornix* L. та крук *Corvus corax* L.

Багатоповерхові квартали міста відзначаються щільною забудовою з відносно низьким рівнем озеленення та відкритості ґрунту. З двох досліджених міських біотопів вони вирізняються найменшим видовим багатством, середньосезонний показник якого складає 1,17 (lim 0,53-1,65). Упродовж року тут виявлено 4 види воронових, з яких гніздують *P. pica* та *C. monedula*.

Домінантом за чисельністю є *C. frugilegus*, з середньосезонним показником 143,6ос/км² (lim 27,5-414) (табл. 1). Відсутність зручних умов для формування гніздових колоній виключає можливість гніздування виду в межах біотопу. В репродуктивний період щільність населення птаха тут найнижча (рис. 1).

Таблиця 1. Щільність населення воронових в районах багатоповерхової забудови м. Вінниця в 2015-2015рр (ос/км²)

Вид	2015 р.				2016 р				2017 р.			
	ЗП	ВМ	РП	ОМ	ЗП	ВМ	РП	ОМ	ЗП	ВМ	РП	ОМ
	1.12-28.02	1.03-30.04	1.05-31.07	1.08-30.11	1.12-29.02	1.03-30.04	1.05-31.07	1.08-30.11	1.12-28.02	1.03-30.04	1.05-31.07	1.08-30.11
<i>G. glandarius</i>	3,2	3,8	0,6	10,2	3,8	5,7	-	1,9	3,8	-	-	2,5
<i>P. pica</i>	1,9	0,3	0,3	1,7	0,7	0,3	0,3	1,3	1,0	0,3	0,7	0,3
<i>C. monedula</i>	16,5	11,4	15,2	9,5	20,3	13,3	17,8	18,4	18,4	14,0	15,9	14,6
<i>C. frugilegus</i>	403,8	31,7	22,2	73,0	400,6	19,7	45,7	107,3	437,5	31,1	49,5	101,0

Умовні скорочення: ЗП – зимовий період; ВМ – період весняних міграцій; РП – репродуктивний період; ОМ – період осінніх міграцій і кочівель.

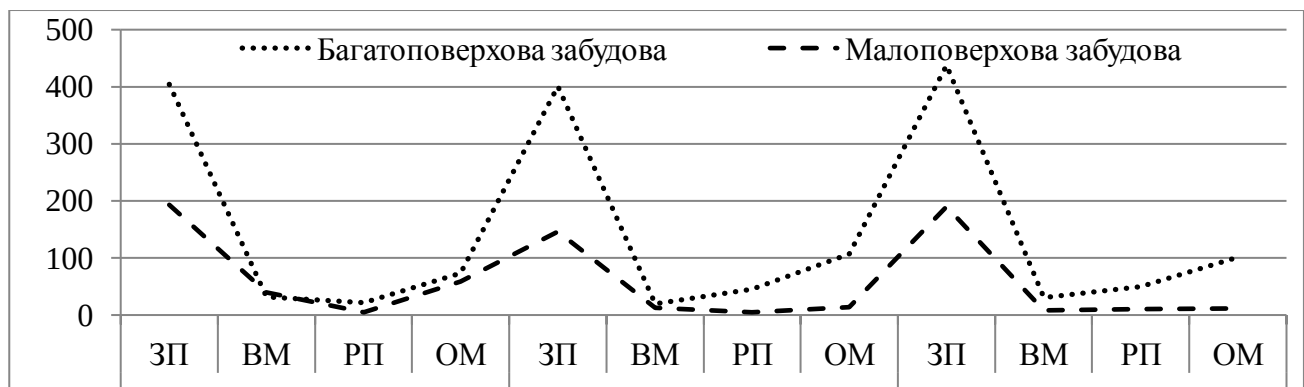

Рис. 1. Динаміка показників щільності населення *C. frugilegus* в селитебах м. Вінниці у 2015-2017рр. (ос/км²)

Однак, доступність корму (харчових відходів) на відкритих смітниках прибудинкових територій приваблюють *C. frugilegus* в осінньо-зимовий період. Кількісні показники виду в цей час відзначаються піковими значеннями на тлі порівняно рівномірного перерозподілу чисельності інших воронових (рис. 2).

Яскраво виражені субдомінанти в орнітоугрупованні воронових даного біотопу відсутні – частка представників родини, за виключенням *C. frugilegus*, не перевищує 10% сукупної середньорічної щільності населення.

В межах стації на гніздуванні виявлені 1 пара *P. pica*, які демонстрували зростання щільності населення з кінця гніздового періоду за рахунок появи пташенят та подальшої присутності виводку в межах біотопу (табл. 1). Дисперсія

ювенільних особин знижувала ці показники в напрямку до наступного гніздового періоду (рис. 2).

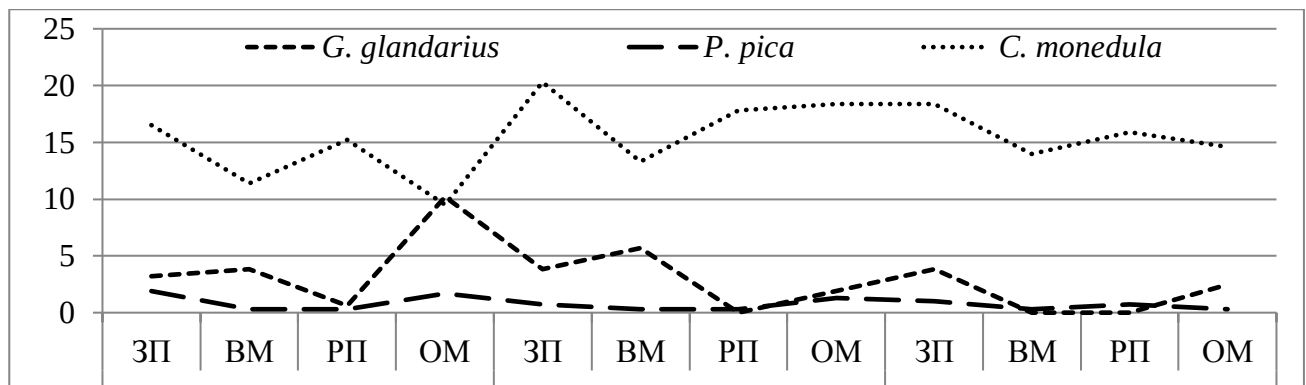

Рис. 2. Динаміка показників чисельності воронових кварталів багатоповерхової забудови м. Вінниці в 2015-2017рр. (ос/км²)

Для іншого гніздувального виду (*C. monedula*) виявлена подібна динаміка кількісних показників: на початку гніздового періоду – чисельність найнижча, стрімкий ріст в останні його дати та поступовий спад чисельності в напрямку до наступного сезону гніздування (рис. 1, табл. 2).

У кварталах малоповерхової і приватної забудови міста відмічений вищий показник видового багатства – 3,05 (lim 1,3-4,84). Біотоп відзначається вищим рівнем озеленення та меншим ступенем урбанізованості, порівно з попередньою стацією. Тому, в різні сезони року, тут присутні 6 видів воронових, проте, стабільно фіксуються лише три – *P. pica*, *C. frugilegus*, і *C. cornix*. Решта видів трапляються лише в окремі сезони, поява ж *C. corax* тут епізодична (рис. 3).

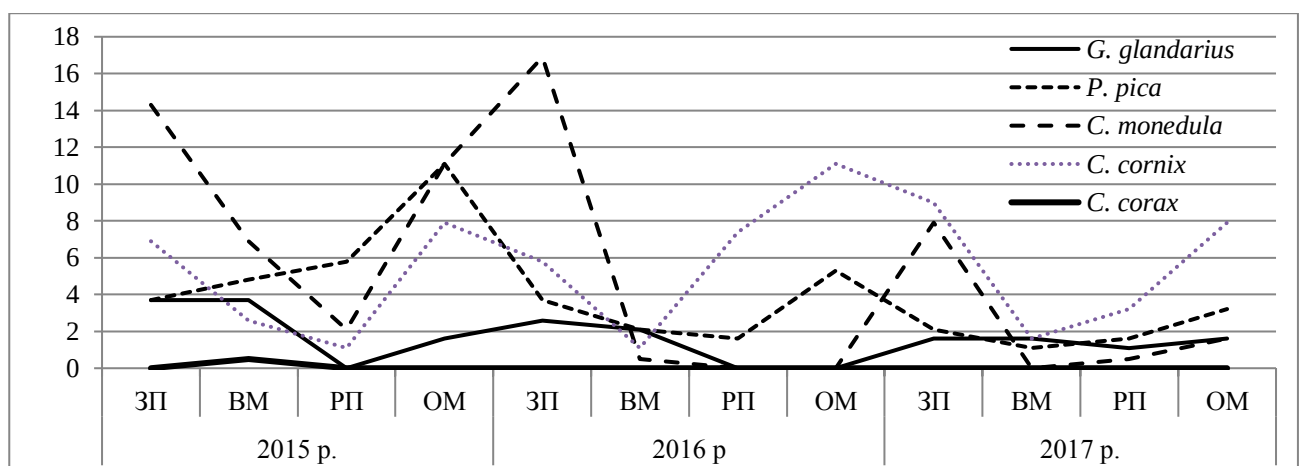

Рис. 3. Динаміка показників щільності населення воронових у кварталах малоповерхової забудови м. Вінниці в 2015-2017рр. (ос/км²)

У кількісному відношенні теж домінує *C. frugilegus* з середньорічною щільністю населення 57,8 ос/км² (лім 6,5-176,2) (табл. 2). Річні тенденції виду до зміни кількісних характеристик популяції подібні до попереднього біотопу. Зауважимо, однак, що чисельність *C. frugilegus* тут нижча, ніж у багатоповерховій забудові (рис. 1) через відсутність гніздових колоній та меншу кількість доступних джерел харчових відходів.

Таблиця 2. Щільність населення воронових у районах малоповерхової забудови м. Вінниця в 2015-2015рр (ос/км²)

Вид	2015 р.				2016 р.				2017 р.			
	ЗП	ВМ	РП	ОМ	ЗП	ВМ	РП	ОМ	ЗП	ВМ	РП	ОМ
	1.12-28.02	1.03-30.04	1.05-31.07	1.08-30.11	1.12-29.02	1.03-30.04	1.05-31.07	1.08-30.11	1.12-28.02	1.03-30.04	1.05-31.07	1.08-30.11
<i>G. glandarius</i>	3,7	3,7	-	1,6	2,6	2,1	-	-	1,6	1,6	1,1	1,6
<i>P. pica</i>	3,7	4,8	5,8	11,1	3,7	2,1	1,6	5,3	2,1	1,1	1,6	3,2
<i>C. monedula</i>	14,3	6,9	2,1	11,1	16,9	0,5	-	-	7,9	-	0,5	1,6
<i>C. frugilegus</i>	193,1	39,7	4,8	58,2	146,0	13,2	4,8	14,3	189,4	7,9	10,1	11,6
<i>C. cornix</i>	6,9	2,6	1,1	7,9	5,8	1,1	7,4	11,1	9,0	1,6	3,2	7,9
<i>C. corax</i>	-	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

В кварталах малоповерхової та приватної забудови у 2015-2017рр. стабільно гніздують лише *P. pica* та *C. cornix*. В репродуктивний період 2017р. також зареєстрована одна пара *C. frugilegus*. Решта видів воронових перебувають в межах біотопу лише у позагніздовий період (табл. 2, рис. 3).

Заміна середньо-густих чагарникових і деревних насаджень, садків на прибудинкових ділянках на декоративні насадження, чиї крони щорічно формують штучно, в подальшому призведуть до унеможливлення гніздування представників родини в даному біотопі, або істотно лімітують їх чисельність.

Таким чином, специфіка зв'язків птахів родини з дослідженими біотопами визначає різні їх кількісні параметри, а зміна видового складу, показників щільності населення та видового багатства має сезонний характер.

Література

1. Матвійчук О. А. Авіфауна селитебних ландшафтів м. Вінниці / О. А. Матвійчук, О. І. Волинець // Naukowa przestrzen Europy – 2013: Materiały IX międzynarodowej naukowej-praktycznej konferencji, Przemyśl, 07-15 kwietnia 2013 roku. – Przemyśl: Nauka i studia, 2013. – P. 28-30.